

1960'LARDA BİLİM DÜNYASI İLE İLİŞKİLER BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE SOSYALİST HAREKET: TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ

Melih Yeşilbağ

Dr. Öğr. Üyesi, Sosyoloji Bölümü
Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Ankara Üniversitesi, Ankara
melihyesilbag@gmail.com

Turgut Yıldız

Kolektif Yaşamı Kurgulama Bilim Alanı
Bilim ve Aydınlanma Akademisi
bturgutyildiz@gmail.com

ÖZET

Türkiye'nin toplumsal mücadeleler tarihinde aydınlar ve bilim insanlarının örgütlü biçimde partide yer alması bağlamında Türkiye İşçi Partisi (TİP) hayli özgün bir örnektir. Parti içerisindeki aydın ve bilim insanları birikimlerini kimin zaman dolaysız kimi zaman ise örgüt aracılığıyla politik mücadeleye aktarmışlardır. Partinin kurduğu bu ilişki öncelikle partinin kuruluşu ve programının oluşmasında, sonrasında ise toplum içerisinde yürütülen çalışmalar ve meclis muhalefesinde kendisini göstermiştir.

TİP'in kuruluşundan itibaren birkaç yıl içerisinde tarımdan enerjiye, sağlıktan eğitime, milli savunmadan kamu maliyesine kadar pek çok alanda muhalefet etme ve karşı politika üretme kabiliyetinin gelişmesi şüphesiz bilim insanları ve aydınların parti içerisinde örgütlü şekilde var olmaları ile ilişkilidir. Özellikle 1965 seçimleri neticesinde on beş milletvekilinin meclise girmesi ile mecliste parti grubu kurmanın sağladığı olanaklar, TİP'in politik mücadelesinin önünü açmıştır. Parti üyesi hukukçuların bu dönemde verdikleri hukuki mücadele de başlı başına bir araştırmayı hak etmektedir.

Bu çalışmada, TİP'in kuruluşundan itibaren genel olarak aydınlar özel olarak da bilim insanları ile ilişkisinin izleri araştırılmış, bu ilişkinin esas olarak parti programının oluşturulması ve meclis muhalefetine yansımaları konu edilmiştir. Genel itibarıyla değerlendirildiğinde, TİP'in bilim dünyası ile kurduğu bağın Türkiye'de sosyalizm fikrinin gelişmesinde olumlu bir rol oynadığını söylemek mümkündür. TİP'in farklı alanlardan bilim insanlarıyla kurduğu yakın ilişki sayesinde parti siyaseti bilimsel temellere oturmuş ve parti bu sayede özellikle kentli aydınlar arasında güçlü bir etki yaratmıştır. Öte yandan TİP'in öncülük ettiği tartışmalar, Türkiye'nin toplumsal yapısıyla ilgili önemli çalışmaları teşvik etmiş ve bu alandaki bilgi birikiminin ileri götürülmesine vesile olmuştur.

Neticede bu özgün birlikteliğin çıktılarını ve 60'lı yıllarda sosyalist muhalefet içindeki yaklaşımlara olan etkilerine ulaşılmıştır.

Keywords: Türkiye İşçi Partisi, Bilim ve Araştırma Bürosu, Etüd Bürosu, Behice Boran, Fethi Naci.

SOCIALIST MOVEMENT IN TURKEY IN THE CONTEXT OF THE RELATIONS WITH SCIENTIFIC COMMUNITY IN 1960S: WORKERS' PARTY OF TURKEY (TİP)

ABSTRACT

Workers' Party of Turkey (TİP) is a genuine example in Turkish social struggle history in the context of organized involvement of the intelligentsia and scientists in the Party. Party-member intellectuals and scientists have transferred their knowledge to the political struggle directly or through the party organization. This relationship established by the party first revealed itself in the formation and program of the party, and then in the work carried out in society and the opposition of the parliament.

Building the capacity of opposition and developing counter-polices in many areas from agriculture to energy, health to education, national defense to public finance within a few years after formation of TİP is undoubtedly related to the organized existence of scientists and intellectuals within the party. Especially after the election of fifteen MPs from the party as a result of the 1965 elections, the opportunities provided by establishing a party group in the parliament paved the way for the political struggle of TİP. The legal struggle of the party member lawyers during this period also deserves a dedicated study.

In this study, the traces of its relationship with intellectuals in general and scientists in particular have been investigated since the establishment of TİP and the reflection of this relationship on the party program and the parliamentary opposition has been discussed. When evaluated in general, it is possible to say that the bond that TİP formed with scientific community had a positive contribution to the development of socialism idea in Turkey. By courtesy of the close relationship that TİP has formed with scientists from different fields, party politics have been raised on scientific foundations and party has created a strong influence especially among intelligentsia. On the other hand, the discussions led by TİP, has encouraged significant studies on the social structure of Turkey and has led to the advancement of knowledge in this field.

As a result, the outputs of this unique association and its effects on the approaches of the socialist opposition in the 60s have been achieved.

GİRİŞ

Türkiye işçi partisi (TİP), türkiye sol tarihinde birçok açıdan eşsiz bir deneyimi temsil eder. Türkiye’de bir legal sosyalist parti ilk defa sesini geniş kitlelere duyurabilmiş, farklı toplumsal kesimlerin özlem ve umutlarının taşıyıcılığını üstlenmiş, ülke sathında yaygın bir örgütlenme kurmayı becermiş, başarılı seçim çalışmalarıyla sosyalizmin temsilcilerini meclise göndermeyi başarmış ve meclis kürsüsünü etkili bir şekilde kullanarak sosyalizmin bu topraklardaki serüvenine büyük katkılar sunmuştur. TİP, 12 mart muhtırası sonrasında kapatılana dek cumhuriyet senatosu, millet meclisi, yerel yönetimler, sendikalar ve demokratik kitle örgütlerinde temsil edilen, geniş toplumsal kesimlerde karşılık bulmaya devam eden bir parti olmuştur.¹ Bu açıdan, türkiye’de komünizm konusunda patolojik bir düşmanlaştırma siyasetinin yaygın olduğu bir dönemde yola çıkan TİP, sosyalizmin toplumsal meşruiyet kazanmasında büyük rol oynamıştır.

Bu deneyimin önemli veçhelerinden bir tanesi de TİP’in aydın çevrelerinde özel olarak da bilim dünyasında yarattığı etkidir. Genel itibariyle değerlendirildiğinde, TİP’in kültür, sanat, bilim alanlarında güçlü bir hegemonya tesis edebildiğini söylemek mümkündür. Bu hegemonya, TİP siyasetine itibar ve güven kazandırmış, partinin özellikle kentli kesimler açısından önemli bir çekim merkezi haline gelmesinde etkili olmuştur. Öte yandan, TİP’in baş aktörü olduğu sosyalizm rüzgarı, kültür, sanat ve bilim alanlarına yaratıcı gündemler sunmuş, cesur çıkışları teşvik etmiş ve deyim yerindeyse bir tür entelektüel uyanışa vesile olmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde TİP’in kuruluşuna bilim insanlarının dahli, ilk programın yazımında bilim dünyası ile ilişkilerin yansımaları vb. Üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde TİP’in mecliste yaklaşık 10 yıl süren temsiliyeti boyunca senato üyesi ve milletvekillerinin cumhuriyet senatosunda, millet meclisi komisyonları ve genel kurulunda ve birleşik oturumlardaki konuşmalarında TİP’in bilim dünyası ile kurduğu ilişkinin izleri araştırılacak, aynı zamanda milletvekilliği yapan bilim insanlarının önemli konuşmalarına atıf yapılacaktır. Biçimsel olarak yayın ve konuşmaların tamamını vermek yerine ilgili kaynağa atıfla konuşmalardan kısa alıntılar ve içeriğine dair bilgiler sunulması tercih edilmiştir.

Çalışmanın neticesinde TİP ile bilim dünyası arasında kurulan özgün ilişki ile bu ilişkinin partinin siyasal başarısına ve entelektüel alanda tesis edilen hegemonya sayesinde düzen siyasetine indirilen darbelere etkilerine dair değerlendirmelere ulaşılmıştır. Ayrıca yer alan detaylı derlemeler ile TİP’in tarihine ilişkin araştırma-

lar yapan genç araştırmacıların özendirilmesi ve yeni araştırmalar için ipuçları kazandırılması amaçlanmıştır.

TİP’İN KURULUŞ DÖNEMİ VE PROGRAM TARTIŞMALARI

Türkiye İşçi Partisi, 13 Şubat 1961 tarihinde 12 sendikacı tarafından kurulmuştur. Demokrat Parti (DP) döneminde sendikal mücadelenin ön saflarında yer alan kurucu isimler, işçi sınıfının 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası yeniden şekillenen siyaset sahnesinde hak ettiği yeri alması gerektiği inancıyla parti kurmaya karar vermişlerdir. Ne var ki partinin ideolojik ve siyasal hattının nasıl şekilleneceği, sesinin geniş kitlelere nasıl duyurulacağı konusunda önemli belirsizlikler mevcuttur. 1961 yılı sonuna gelindiğinde TİP, örgütlenme, siyasete müdahil olma ve etki yaratma konusunda fazla mesafe kat edememiştir. Dahası, TİP’i saf dışı bırakmak üzere dönemin Türk-İş yöneticilerinin öncülüğünde “güdümlü” bir siyasal girişim olarak Çalışanlar Partisi için hazırlıklar söz konusudur.

Partinin mevcut haliyle ayakta kalmasının zorlaşacağını sezen kurucular, partinin işçi sınıfı mücadelesine omuz verebilecek güvenilir aydınlardan destek alması gerektiğine kanaat getirirler ve uzun iç tartışmalar sonucunda avukat Mehmet Ali Aybar’a genel başkanlık teklifinde bulunurlar. Aybar’ın bu görevi kabul etmesi ve 1962 yılında partinin başına geçmesiyle birlikte parti bir anlamda yeniden kurulur. Kısa bir süre içerisinde Aybar’ın çevresinden birçok sosyalist aydın da partiye katılır. Yeni katılımlarla güçlenen TİP, ülke gündeminin güncel meseleleriyle ilgili etkili çıkışlar yapmaya ve hızla örgütlenmeye başlar. Bir yandan da partinin siyasal üretkenliğini arttırmak üzere belirli konulara odaklanan merkezi kurullar (bürolar) oluşturulur. MYK tarafından kurulan bu bürolar şöyledir: Başkanlık Bürosu, Parti Teşkilatı Bürosu, Sendikalar ve Mesleki Kuruluşlar Bürosu, Köy İşleri Bürosu, Propaganda ve Basın Bürosu, Hukuk Bürosu, Gençlik Örgütü Bürosu, Kadınlar Örgütü Bürosu ile Etüd Bürosu (Bilim ve Araştırma Bürosu). Kurulan büroların bir kısmı kağıt üstünde kalacak, bir kısmı belirli dönemlerde aktifleşip belirli dönemlerde atıl kalacaktır. Bilim ve Araştırma Bürosu ise oldukça etkin bir rol oynayacak ve parti tarihi boyunca önemli bir danışma kurulu olarak işlev görecektir (Ünsal, 2002: 176).

Bilim ve Araştırma Bürosu edebiyat eleştirmeni Fethi Naci sekreterliğinde kurulur. Büroya verilen ilk görev parti programının hazırlanmasıdır. Partinin kuruluş öncesi aceleyle kaleme alınmış programı açıkça yetersizdir. İşçi sınıfının ülke yönetiminde söz sahibi olma iddiası ve genelgeçer bir sosyal adaletçiliğin ötesinde belirgin bir siyasal ve ideolojik konumlanış barındırmaktadır. Aybar’ın partinin başına geçmesiyle birlikte kazandığı yeni hüviyete uygun bir program gerek-

¹ Bu dönem TİP’in varlık gösterdiği ilk dönemdir ve literatürde “Birinci TİP” olarak da adlandırılmaktadır.

tedir. Bilim ve Araştırma Bürosu, Şubat 1964 tarihinde gerçekleştirilecek olan Büyük Kongreye yetiştirmek üzere program çalışmaları için kolları sıvar.

Program çalışmalarına katkı koyan başlıca isimler şöyledir. Mehmet Ali Aybar, Behice Boran, Sadun Aren, Enver Aytekin, Sencer Divitçioğlu, Rasih Nuri İleri, Aslan Başer Kafaoğlu, Fethi Naci, Kenan Somer, Nebil Varuy, Selâhattin Hilâv, Hüseyin Baş, Doğan Özgüden, İsmet Sungurbey, Demir Özlü ve Adnan Cemgil (Varuy, 2012).

Program hazırlık sürecini zorlaştıran bir dizi unsurdan söz etmek mümkündür. Öncelikle, Türkiye'nin son derece sınırlı legal sosyalist parti deneyiminin programatik anlamda zengin bir mirası mevcut değildi. İkincisi, Türkiye'nin özgün sosyo-ekonomik yapısını bilimsel sosyalizmin evrensel birikimi ışığında analiz eden çalışmalar yok denecek kadar azdı. Son olarak, TCK'nın 141. ve 142. Maddeleri TİP'in temel metinlerinde son derece dikkatli bir dil tutturmasını gerekli kılıyordu. Bu koşullarda başlayan hazırlık sürecinin ilk ürünü Boran tarafından hazırlanan "programa temel olan görüşler" adlı belgeydi. Boran'ın hazırladığı metin, Büro sekreteri Fethi Naci ve yakın çalışma arkadaşlarının sert eleştirileriyle karşılaştı. Boran ve Naci arasındaki tartışma Sosyal Adalet Dergisine de yansdı.² Tartışmanın temelinde, Türkiye'nin toplumsal yapısı ve bu yapının gerektirdiği strateji ve ittifaklar konusundaki anlaşmazlıklar bulunuyordu. Kabaca özetlemek gerekirse; Fethi Naci, Türkiye'de az gelişmiş bir kapitalizm bulunduğunu, böyle bir ortamda birincil görevin "emperyalizm ve gericiliğe karşı milli ve demokratik cephe" kurmak olduğunu ve çıkarları tekelci burjuvazi ile çelişen milli burjuvazinin de bu cephede yer alması gerektiğini savunuyordu. Boran ise, her şeyden önce çıkarları emperyalizm ile çelişen bir milli burjuvazi tabakasının bulunmadığını, yerli sermayenin yabancı sermayeyle birlikte sömürü düzenini ayakta tuttuğunu ve buna karşı TİP'in işçi sınıfı öncülüğünde tüm emekçi sınıflara yaslanan bir strateji izlemesi gerektiği kanaatindeydi. Bu tartışma, ilerleyen yıllarda Türkiye solunun temel stratejik meselesi olacak olan Milli Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim ikiliğinin de nüvelerini taşıyordu.

Bürodaki tartışmaların ardından bu kez Aybar ve Boran'ın imzasını taşıyan "TİP Program Taslağının Ana Çizgileri" adlı metin hem Büro bileşenleriyle hem de parti dışından "ilgili aydın ve uzmanlarla" paylaşıldı. Bu kesimlerden gelen değerlendirmelerden sonra son halini alan program taslağı, 9-10 Şubat 1964 tarihlerinde gerçekleşen Birinci Kongrede alkışlar eşliğinde kabul edilerek yürürlüğe girdi.

Ortaya çıkan metin hakkında şöyle bir özet değerlendirme yapılabilir. Öncelikle, Boran ve Naci arasındaki tartışmanın kesin bir çözüme kavuşturulduğunu söylemek güçtür. Program, bu açıdan farklı pozisyonların kısmen eklektik birlikteliğini yansıtır. Sözgelimi, Boran'ın pozis-

yonunu yansıtan işçi sınıfının merkeziliği ve emperyalizmin Türkiye kapitalizmine içselliliği gibi tezlerin yanı sıra "çarpık kapitalizm" teşhisi ve "kapitalist olmayan kalkınma yolu" gibi aşamacı stratejik yönelimler de kendisine yer bulabilmiştir. Bunun da ötesinde, program net bir sosyalizm programı olmaktan çok ulusal kalkınmacı, sosyal demokrat ve sosyalist öğelerin bir arada yer aldığı bir yapı sergiler. Bu çözülmemiş gerilimler, ileride parti içerisindeki tartışmalarda önemli sorunlara yol açacaktır.

Konumuzla ilgili değinilmesi gereken bir diğer nokta, metnin bir parti programı için oldukça uzun bir metin olmasıdır. Kongrede kabul edilmesinin ardından 166 sayfalık bir kitap olarak basılan TİP programı, gerçekten de tipik olarak özlü metinler olan siyasi parti programlarından farklı bir görünüm sergiler. Bunun temel nedeni, programın bu konudaki kaynak yetersizliğinden dolayı aynı zamanda bir eğitim ve başvuru metni olarak tasarlanmış olmasıdır. Bu minvalde, "Türkiye'nin Maddi, Sosyal ve Politik Yapısı" başlıklı 44 sayfalık bir bölüme yer verilir. Yukarıda sözü edilen strateji problemleri bir yana bırakılırsa, bu bölüm Marksist perspektiften ayrıntılı bir Türkiye çözümlemesi sunar. Bu çözümlemede bilimsel bir yaklaşımın ağırlığı hissedilmektedir.

Bu çözümleme, sosyalist hareketin bu dönemde bilim dünyasıyla kurmaya başladığı verimli ilişkinin bir çıktısı olarak görülebilir. Dahası, Türkiye'nin toplumsal yapısı üzerine TİP tarafından başlatılan tartışmaya, 60'lı yıllar boyunca bilim dünyasından önemli katkılar gelecek ve bu konuda zengin bir birikim oluşmaya başlayacaktır. 60'ların sonuna doğru Türkiye'de sosyalist devrim tezinin teorik dayanaklarının oluşmasında bu çalışmaların büyük payı olduğunu söylemek mümkündür (Çulhaoğlu, 1988).

Kongrede Program oy birliğiyle kabul edilirken, parti organları için yapılan seçimler sırasında önemli tartışmalar çıkar. Tüzüğün meşhur 53. Maddesinin³ nasıl uygulanacağı konusunda düğümlenen tartışmalar sonucunda çift liste-çift sandık usulü benimsenir ve uygulanır. Fethi Naci'nin başını çektiği bir grup partili, bu usulün yanlış olduğu iddiasıyla ve Kongrenin yenilenmesi talebiyle parti merkezine sert bir mektup sunarlar. Anlaşmazlığın giderilememesi sonucunda, bu grup partiden ihraç edilir. Konumuz açısından önemi, başta Büro Sekreteri Fethi Naci olmak üzere Bilim ve Araştırma Bürosunda yer almış ve program tartışmalarına katılmış olan Doğan Özgüden, İsmet Sungurbey gibi isimlerin partiyle bağlarının kopmuş olmasıdır.

Bilim ve Araştırma Bürosu, ihraçlardan sonra da etkili olmaya ve partinin siyasal üretimine katkıda bulunmaya devam eder. Burada öne çıkan unsurlardan biri,

2 Sosyal Adalet Dergisi Sayı 1 ve 2.

3 Söz konusu maddede şu ifadeler yer alır. "Parti'nin bütün organlarında görevli bulunanlardan yarısının kendisi üretim araçlarına sahip olmadığı için emek gücünü üretim aracı sahiplerine satarak yaşayanlar veya işçi sendikaları yönetim organlarında görevli bulunan üyeler arasından seçilmiş olması gözetilir."

partinin siyasal propagandasında ve özellikle de seçim bildirgelerinde kullanacağı materyallerdir. TİP'in 1965 seçimleri için başlattığı kampanyada kullanacağı materyaller de Propaganda Bürosu ile Bilim ve Araştırma Bürosu'nun damgasını taşır. Bu kampanyada TİP'in programatik hattı güncel siyasete başarıyla tercüme edilir. Büro, bilimsel verilere dayalı araştırmalarıyla partinin siyasal pozisyonunu tahkim eder. TİP'in bilimsel temellere dayalı, sade, sabırlı ve açık yürekli tarzı, düzen partilerinin ucuz kasaba siyasetinden belirgin bir şekilde ayrışır. TİP, bu sayede Türkiye'deki hakim siyaset anlayışının çok ötesinde bir düzey tutturur. Dahası, TİP'in tarzı, diğer partileri de kendilerine çekidüzen vermeye zorlayarak, siyaset sahnesinin düzeyini yükseltici etki de bulunur. Bu başarılı ve nitelikli kampanya seçim sonuçlarına yansır ve TİP geçerli oyların %2,97'sini alarak meclise 15 milletvekili ile girmeyi başarır.

TİP MECLİSTE

27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra kurulan Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosundan oluşan çift meclisli sistemde TİP'in temsiliyeti Şubat 1963'den Mayıs 1973'e kadar yaklaşık 10 yıl sürmüştür.

TİP'in temsiliyeti 1961 seçimlerinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi listesinden Cumhuriyet Senatosu'na Ankara Senatörü olarak seçilen Niyazi Ağırnaslı'nın Şubat 1963'te, kontenjan Senatörü Esat Çağa'nın ise Kasım 1963'te TİP'e katılması ile başlar. 1965 genel seçimlerinde 15 TİP milletvekilinin seçilmesi ile meclis temsiliyetinin oluşması, 1966 Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme seçimleriyle Fatma Hikmet İşmen'in TİP adayı olarak Kocaeli Senatörü seçilmesi ile devam eder. Nihayet 1969 genel seçimlerinde Mehmet Ali Aybar ve Rıza Kuas'ın milletvekili olarak seçilmesinin ardından 1973'e kadar sürer.

Senatör ve milletvekilleri TİP'in toplumsal bileşimi ile benzerlik göstermektedir. İşçi önderlerinin yanı sıra gazeteciler, bilim insanları, bürokrat ve askerlerden oluşan Meclis Grubuna dair bilgiler Tablo 1'de kısaca verilmiştir. Meclis Grubunun kadro niteliği, partinin bilim dünyası ile kurduğu bağ, meclis çalışmalarında planlamadan eğitime, sağlıktan tarıma, milli savunmadan enerjiye kadar pek çok alanda partinin politika üretmesine olanak sağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında mecliste grup kurmanın sağladığı olanakların siyasi çalışmaların önünün açılmasına, siyasi çalışmanın önünün açılmasının ise TİP'in birikimini siyasete yansıtmasına olanak verdiği söylenebilir.

Dönemin ruhunu yansıtmak adına Nihat Sargın'ın anılarından doğrudan aktaralım (Sargın, 2020):

Komasyon deyince, bilmem kaç tane Komasyon, bizimkiler 15 kişi, bunun içinde Grup Başkanlığı, Başkan vekilliği var, Meclis Başkanlık Divanı sekreterliği var, geriye kalanlar ikişer Komasyon üyeliği yüklenmek zorunda kaldılar. Örneğin Boran'ı anımsıyorum; Dışişleri ve Millî Savunma

Komasyon üyelikleri ve Komasyon üyeliği ile birlikte o Komasyondan geçen öneri, tasarı vb. hakkında Grup sözcüsü olarak Genel Kurulda konuşmak, önerge vermek, müdahalede bulunmak da onun görevi idi, diğerleri gibi. Tabii önce Grupta konuşulacak, tartışılacak, değerlendirilecek, alınan direktif doğrultusunda davranılacak.

TİP Meclis Grubu Üyeleri ve Meslekleri

ADI	SEÇİM BÖLGESİ	MESLEĞİ
CUMHURİYET SENATOSU ÜYELERİ		
Niyazi Ağırnaslı	Ankara	Hukukçu
Mehmet Esat Çağa	Kontenjan Senatörü	Hukukçu
Fatma Hikmet İşmen	Kocaeli	Ziraat Mühendisi
MİLLETVEKİLLERİ		
Mehmet Ali Aybar	İstanbul	Hukukçu, Doç. Dr.
Rıza Kuas	İstanbul	İşçi - Sendikacı / Lastik-İş
İbrahim Sadun Aren	İstanbul	İktisat / Prof. Dr.
Çetin Altan	İstanbul	Gazeteci
Behice Boran	Urfa	Sosyolog / Doç. Dr.
Tarık Ziya Ekinci	Diyarbakır	Hekim
Şaban Erik	Malatya	İşçi - Sendikacı / Yol-İş
Kemal Nebioğlu	Tekirdağ	İşçi - Sendikacı / Gıda-İş
Yusuf Ziya Bahadınlı	Yozgat	Öğretmen, yayıncı
Cemal Hakkı Selek	İzmir	Hukukçu
Adil Kurtel	Kars	Hukukçu
Ali Karcı	Adana	Gazeteci - Matbaacı
Yahya Kanbolat	Hatay	İktisat Doktoru, Zirai Ekonomi ve İşletmecilik, Çiftçi
Yunus Koçak	Konya	Hukukçu
Muzaffer Karan	Denizli	Asker / Kd. Bnb.

TİP'in temsiliyeti sadece mecliste yapılan konuşmalar ve verilen soru önergelerinden ibaret değildir. Ağırnaslı'nın partiye katılması ile TİP'in Anayasa'ya aykırı yasalarla ilgili olarak Anayasa Mahkemesine (AYM) başvurusunun önü açılmıştır. Bu imkan ile 141-142 başta olmak üzere pek çok yasa maddesi ile ilgili Anayasa Mahkemesine başvurularda bulunulmuş ve hukuki mücadele başlatılmıştır.

1963 yılında Mecliste bulunan siyasi partilerce AYM'de toplam 144 dava açıldı. Bunların 24 tanesinin (1/6'sının) yeni kurulmuş, sınırlı kaynaklara ve tanınırlığa sahip ve Mecliste henüz temsil edilmeye başlanmış bir parti olan TİP tarafından yapılmış olması, partinin siyasi ciddiyetinin açık bir göstergesidir (Öngel, 2018). Dahası, TİP yalnızca yürürlükteki kanunların dava konusu edildiği 1963 döneminde değil, 1965 sonrasında da bu yolu etkin bir şekilde kullanmış, Adalet Partisinin geçirmek istediği toplam 35 yasa AYM'ye taşımış, böylelikle iktidar üzerinde hatırı sayılır bir basınç oluşturmayı başarmıştır. Bu açıdan, "Anayasa'nın eksiksiz, tastamam uygulanması" ilkesi ve bu ilke gereğince yapılan AYM

başvuruları TİP'in son derece etkin bir silahı haline gelmiştir.

1965 seçimlerinden sonra Meclis Grubunun kurulması ile ilerleyen bölümlerde değineceğimiz 1966 yılı bütçe görüşmelerinde verilen başarılı sınavın ardından pek çok konuda kanun teklifleri hazırlanmış ve Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Ancak bu tekliflerin bir tanesinin bile ilgili komisyonda görüşülmemiş dolayısıyla Meclis Genel Kurul gündemine girememiştir. Ne yazık ki TİP Grubu Mecliste etkili bir muhalefet yürütse de Genel Kurul ve alt komisyonlarda gündemi belirleyebilecek bir çoğunluğa ulaşamamış, tekliflerinin alt komisyonlarda bile gündeme girmesini sağlayamamıştır.

Öte yandan sözlü ve yazılı soru önergeleri için de benzer bir durum oluşmuştur. TİP'in yazılı soru önergeleri, Meclis iç tüzüğü gereği yazılı soruların uzun süre yanıtlanmaması sonucu sözlü soruya dönüşmesi, sözlü soruların ise sıra geldiğinde ilgili bakanın salonda bulunmadığı gerekçesiyle ertelenmesi nedeniyle çoğunlukla havada kalmıştır (Salman, 2004).

1963-64 DÖNEMİ SENATO KONUŞMALARI

Yukarıda belirttiğimiz üzere TİP 1963-64 yıllarında Cumhuriyet Senatosunda Niyazi Ağırnaslı ve Esat Çağa tarafından temsil edildi. Senatörler, grevler, kanun teklifleri, Ortak Pazara karşı çıkılması gibi ulusal ve uluslararası gündemlerde partinin sesinin duyulmasına yardımcı oldular.

Özellikle hükümet programı ve Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı üzerine yapılan görüşmelerde TİP'in erken dönem birikimine dair izlere rastlanabilir. Bu konuşmaların pek çoğunda dönemin ruhuna da uygun olarak planlama vurgusu belirgindir. Örneğin Niyazi Ağırnaslı'nın 1963-1964 ders yılında orta dereceli okullara alınacak öğrenciler hakkında yapılan genel görüşmedeki konuşmasında belirgin bir merkezi planlama vurgusu vardır. Ağırnaslı konuşmasında eğitim politikalarının temelinde yetiştirme çağındaki çocukların toplumun tümünün ilgilenmesi gereken bir konu olduğunu, planlı bir ekonomide ihtiyaç duyulacak işgücünün hesaplanabileceğini ve eğitim politikalarının planlı şekilde çocukları yönlendirecek biçimde kurgulanabileceğini ve nihayet eğitimde fırsat eşitliğinin önemini vurgulamıştır (CST Dergisi, 1963).

Bu dönemin bir diğer önemli tartışması hükümet programının Cumhuriyet Senatosunda görüşülmesi sırasında TİP Senatörü Esat Çağa ile Adalet Partisi Senatörü ve Komünizmle Mücadele Derneği Başkanı Fethi Tevetoglu arasında yaşanmıştır. 3 Ocak 1964'teki birleşimde Tevetoglu, hükümet programı ve Beş Yıllık Kalkınma Planını eleştirirken Devlet Planlama Teşkilatı çalışanlarını "Plânlama Dairemizi kurmuş ve çalıştırmış yerli plân uzmanı sosyalistler" diye tanımlamış ve Planın sosyalizmi telkin ettiğini iddia etmiştir. (CST Dergisi, 1964a):

Bu, kalkınma plânımızın yaptırıldığı bu sapık sosyalistlerin görüş, fikir ve istikametleri ile Hükümet programı arasında bir münasebet bulunmadığını, açıkça, katiyetle ve güvenle bilmek, öğrenmek hakkımızdır. (...) Tüzük ve bildirilerinde yer alan "Kapitalist düzenden şikâyetler", "Bilim ışığı", "Bilimsel görüşler", "Bilimsel şartlar", "Bilimsel yollar" tâbirleri, "Sınıf mücadelesi", "istismar", "sömürçülük", "tarihî gelişme", "Gerçek bir demokrasi" gibi kalıplaşmış model sözlerle bizlere hep, bir adı da "ilmî sosyalizm" olan marksizmi hatırlatan ve reform diye kolektivizmi telkin eden bir sosyalizmin, özel sektöre de yer vermesindeki samimilik derecesini ayırmak mümkün müdür?

Bu konuşma üzerine 7 Ocak'taki birleşimde Senato da karşılıklı söz alarak tartışma sürmüştür. Tevetoglu Beş Yıllık Kalkınma Planı üzerinden komünizme olan nefretini ifade ederken, Çağa Antik Yunan'dan başlayarak sınıf mücadeleleri üzerine kısa bir ders niteliğinde kendisine yanıt vermiştir. Öyle ki tartışmanın sonunda Oturum Başkanı İhsan Hamit Tigrel "Efendim, sataşma ile başlayan mesele ilmî münakaşaya döküldü." diyerek gündemi kapatmıştır (CST Dergisi, 1964b).

Hükümet programının görüşülmesinden sonra da Çağa ve Ağırnaslı'nın Senatoda TİP adına görüş beyan ettiği konuşmalar mevcuttur. Mayıs 1964'te Çağa'nın, Aralık 1964'te ise Ağırnaslı'nın partiden ayrılması ile milletvekillerinin göreve başladığı Ekim 1965'e kadar TİP'in parlamentodaki temsiliyeti kesintiye uğramıştır.

1965-69 DÖNEMİ MECLİS KONUŞMALARI

1965 seçimlerinin ardından Mecliste göreve başlayan milletvekili sayısı 10'u geçen TİP grup kurma ve Başkanlık Divanında üye bulundurma hakkını elde ediyordu. Bu durum tıpkı Senato temsiliyetinin getirdiği gibi TİP'in önünde yeni mücadele olanakları yarattı.

TİP'in Meclis Başkanı adayı Cemal Hakkı Selek olmuştu. Adalet Partisinin Başkanlık Divanına TİP'i almama yönündeki tutumu nedeniyle meclis açılır açılmaz uzun süren bir tartışma süreci başladı. Sürecin sonunda TİP milletvekili Adil Kurtel Divan katipliğine seçildi. Bu tartışma meclisin sonraki çalışma yılı başlangıçlarında da devam etti. TİP Grubunun Mecliste bulunduğu yıllarda Adalet Partisinin her sene TİP'i Meclis Divanı dışında tutmak için verdiği mücadele, parlamenter zeminde sınıf mücadelesi açısından izlemeye değerdir. Benzer şekilde TİP'in devlet yardımından hiç yararlanamaması için yapılan kanunsuz uygulamalar da izlenebilir.

TİP ilk kapsamlı mücadelesini hükümet programı görüşülürken verdi. Hükümet programı tartışılırken hem Başbakan Süleyman Demirel hem de CHP Grubu komünizme olan öfkesini açığa vurmaya başlamıştı. Program üzerine görüşmeler sırasında Aybar uzun ve kapsamlı bir konuşma ile hükümet programını eleştirmiştir (MMT Dergisi, 1965a). Benzer şekilde Çetin Altan program üzerine kapsamlı bir konuşma yapmış, Demirel ise programı savunurken konuşmasının önemli bir bölümünü TİP'e ayırmıştır. 1965'ten itibaren her hükümet

programı görüşmesinde TİP'li vekillerin konuşmalarında partinin memleket meselelerine dair görüşleri kapsamlı şekilde izlenebilir;

Eğitim konusu TİP milletvekillerinin sık gündeme getirdiği konulardan birisi olmuştur. Örneğin, 17 Kasım 1965'te TİP Milletvekili Ali Karcı üniversiteye giremeyen gençler hakkında gündem dışı söz alarak yüksek öğretim kurumlarının atıl kapasitesinin kullanılmasını önermiştir (MMT Dergisi, 1965b). TİP'in mecliste olduğu süre boyunca eğitim kurumları ile ilgili idari konuların çoğunda söz almış ve görüş beyan etmiştir. Bölümün devamında kimi konuşma ve tekliflerden örnekler yer almaktadır;

Mecliste muhalefet devam ederken milletvekilleri meclis dışındaki muhalefetle de bağlarını geliştirmekte ve bu gelişim sürekli engellemelerle karşılaşmaktadır. Milletvekilleri meclis gündemini topluma, toplumun gündemlerinin ise meclise taşınmasını sağlamıştır. Örneğin, Sadun Aren'in Yüksek Öğretmen Okulu Öğrenci Derneğinin isteği üzerine vereceği "Sosyalizm ve Kapitalizm Nedir?" konulu konferansın Ankara Valiliğince yasaklanması üzerine 9 Aralık 1965 günü bir soru önergesi verilmiştir. Dönemin İçişleri Bakanı Faruk Sükan, kapitalizm ve sosyalizm konularının bilim sınırlarının dışında olduğundan hareketle yasağı gerekçelendirmiş, Sadun Aren gençliğin yurt ve dünya sorunlarıyla ilgilenmesini savunmuştur (MMT Dergisi, 1965c).

Kıbrıs sorunu ve toprak reformu gibi önemli başlıklarda TİP mecliste kendi politikalarını yüksek sesle dilelendirmiştir. Ardından 1966 yılı bütçe görüşmeleri ile birlikte ilk kez bir sosyalist parti devletin tüm organları üzerine sözünü kapsamlı şekilde meclis kürsüsünden ifade etme olanağı bulmuştur. TİP'li milletvekillerinin ve parti kadrolarının sahip olduğu birikim ve bilim dünyası, bürokrasi, işçiler ve köylüler ile kurduğu bağların şüphesiz en açık izlenebildiği alan bütçe görüşmelerindeki TİP konuşmalarıdır. Örneğin Devlet Planlama Bütçesi üzerine Sadun Aren'in (MMT Dergisi, 1966a), Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi hakkında Yusuf Ziya Bahadın'ın (MMT Dergisi, 1966b) ve Sağlık Bakanlığı bütçesi üzerine Dr. Tarık Ziya Ekinci'nin (MMT Dergisi, 1966c) yaptıkları konuşmalar düzen partilerinin halk düşmanı politikalarını teşhir etmesi ve hemen her başlıkta sosyalist alternatiflerin gündeme getirilmesi öğreticidir. İlerleyen yıllarda da meclisteki bütçe görüşmeleri TİP'li milletvekillerinin neredeyse her başlıkta kapsamlı şekilde halk düşmanı uygulamaları teşhir ettikleri, partinin görüşlerini ifade ettikleri, kadrolarının akademik birikiminden azami ölçüde faydalandıkları ve sosyalist seçeneğe işaret ettikleri dönemler olmuştur.

Bütçe görüşmelerinin tamamlanmasının ardından TİP, Haziran 1966'da yapılacak Senato yenileme seçimlerinde partinin toplum içinde varlığını kuvvetlendirmek adına kanun teklifi çalışmalarını hızlandırmıştır. Parti planlanan tekliflerin tümünü tamamlayamasa da top-

lam 14 kanun teklifi hazırlamış ve Meclis Başkanlığına sunmuştur. Bu kanun tekliflerinde de özellikle planlama ve temel haklara yaklaşım açısından önemli izler mevcuttur. Kanun teklifleri toprak reformundan petrole ilişkin faaliyetlere, köy bölge okullarının kurulmasından grev yasaklarının kaldırılmasına kadar geniş bir kapsama sahiptir (TİP Haberleri, 1968).

Senato seçimlerine kadar olan süreçte kanun teklifi hazırlıklarının ve ülke sathında seçim çalışmalarının yanı sıra TİP'li milletvekilleri meclis muhalefeti de sürdürmüştür. Bu döneme mecliste TİP'in yaşadığı engellemeler, Aybar'a yapılan saldırı ve polislin meclis binasına girerek kimi vekillerin odasında arama yapması damga vurmuştur. Senato seçimlerinde TİP'li Fatma Hikmet İşmen Kocaeli'den Cumhuriyet Senatosuna seçilmiş ve TİP yeniden Senatoda temsiliyet kazanmıştır.

Meclisin ikinci çalışma yılında da TİP'li milletvekilleri doğu illerinde sağlık hizmetlerine erişim ve madencilerin meslek hastalıkları gibi halk sağlığı sorunlarından kömür ve petrol başta olmak üzere kaynak sorunlarına, deprem gibi doğal afetlerden tarımda planlama sorunlarına kadar pek çok meseleyi meclis gündemine taşımıştır. İkinci çalışma yılı TİP milletvekillerinin bilim dünyası ile bağları ve yükseköğretime dair görüşleri açısından önemli izler taşımaktadır. Tamamını içermekle birlikte aşağıda kimi çarpıcı örnekleri sunuyoruz.

23 Ocak 1967'de Ali Karcı ve Yusuf Ziya Bahadın'ın yükseköğretim kurumlarındaki öğretmen açıklarıyla ilgili konuşması ve soru önergeleri dikkat çekicidir. Ali Karcı bugün dahi geçerliliğini koruyan konuşmasında şöyle demiştir (MMT Dergisi, 1967a):

Sayın milletvekilleri, milyonluk binalar gösterişli laboratuvarlar, lüks kuruluşlar bütün bunlara damgasını basacak, kişiliğini kazandıracak öğretim üyeleri bulunamadığı sürece kuru bir yapıdan ibaret kalır. Şimdi on üniversite daha açılacakmış. Merak ediyorum gerçekten üniversite mi açacağız, yoksa gösterişte mi bulunacağız?

Karcı'nın konuşmasına ve ardından Bahadın'ın verdiği soru önergesine gelen cevaplar da tanıdık. İçişleri Bakanı Sükan, "Vatanperver, memleketperver Türk gençliğinin içerisine anarşizmi sokmak suretiyle milletin huzurunu bozmaya kimsenin hakkı yoktur." diye cevap vermiş, Adalet Partisi Grubu adına konuşan İhsan Ataöv ise cevabi konuşmasını "Bu din düşmanları ile bu şeref düşmanları ile mücadeleye Adalet Partisi kararlıdır." diyerek sonlandırmıştır. Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in eleştirinin dozunu artırarak öğretmenleri çocuk istismarı ve tecavüze varan suçlarla itham eden konuşması yoğun protestolar sonucu meclis başkanınca kesilmiş ve fakat TİP'in gensoru önergesi kabul edilmemiştir.

Bütçe görüşmelerinin ardından Cumhuriyet Senatosunda Milli Eğitim Politikası görüşülürken TİP Senatörü

Fatma Hikmet İşmen söz alarak Milli Eğitim Bakanlığının yayın gideri olarak ayrılan bütçeyi Komünizmle Mücadele Derneği ve Milliyetçi Öğretmenler Derneği gibi derneklerin yayınlarına harcamasını eleştirmiş, öğretmenlerin gördüğü baskıları dile getirmiştir (CST Dergisi, 1967a).

6 Nisan 1967'de Karadeniz Teknik Üniversitesinin kuruluş kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin öneriler görüşülürken söz alan Yusuf Ziya Bahadın, eğitimde fırsat eşitliği, yoksul öğrencilerin yükseköğretim alabilmesini sağlayacak tedbirler, yükseköğretimde kontenjanların plansız olması ve üniversitelerin öğretim üyesi ve öğretim araç gereci eksiklerine değinmiştir. Ayrıca kimi yayınların yasaklanarak üniversitelere sokulmasını eleştirmiştir (MMT Dergisi, 1967b).

27 Nisan 1967'de öğretmen okullarında öğretim süresinin uzatılması ile ilgili kanun teklifinin görüşülmesi sırasında Behice Boran'ın teklif aleyhinde konuşmasının ardından Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in kimi istatistikler vererek kaydedilen gelişme ile övünürken okuma yazma oranını %48 olarak belirtmesi Behice Boran tarafından ağır şekilde eleştirilmiştir. (MMT Dergisi, 1967c). Kanun tasarısı Cumhuriyet Senatosundan geri dönmüş ve TİP Grubu Senatodan gelen metin lehine oy kullanmıştır.

15-18 Mayıs 1967 tarihlerinde görüşülen köy gezici kurs öğretmenlerinin sanat okullarında kalıcı öğretmen olabilmesinin önünü açan kanun teklifi görüşülmüş, görüşmeler sırasında Tarık Ziya Ekinci ve Yusuf Ziya Bahadın halk eğitimi çerçevesinde teklif lehine görüş bildirmiştir.

15 Haziran 1967'de Hacettepe Tıp Fakültesinin ayrılarak Hacettepe Üniversitesinin kuruluşuna ilişkin kanun teklifi görüşmelerinde Tarık Ziya Ekinci, Behice Boran ve Fatma Hikmet İşmen TİP'in görüşlerini dile getirmişlerdir. Tarık Ziya Ekinci konuşmasında Hacettepe Tıp Fakültesinin çalışmalarını övmüş ancak idari sebepler ile Ankara Üniversitesinden ayrılmasını doğru bulmamıştır. Komisyonun kanun teklifini geri çekmesini önermiştir. Behice Boran, maddeler görüşülürken üniversite senatosunda tayinle gelen müdürlerin bulunmasına itiraz etmiş, üniversite senatolarının atanmış kişilerden değil seçilmiş kişilerden oluşmasını savunmuştur (MMT Dergisi, 1967d). Tasarının Cumhuriyet Senatosunda görüşülmesi sırasında söz alan Fatma Hikmet İşmen de kategorik olarak üniversite kurulmasına karşı olmadıklarını, Hacettepe Tıp Fakültesinin çalışmalarını takdirle izlediklerini ancak idari sebeplerle yeni bir üniversite kurulmasını doğru bulmadığını ifade etmiş, buraya ayrılacak bütçenin yurt genelinde eğitimle ilgili diğer faaliyetlerde kullanılmasını önermiştir (CST Dergisi, 1967b).

17 Haziran 1967'de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesine bağlı olarak Basın Yayın Yüksek Okulu

kurulmasına ilişkin görüşmeler sırasında Çetin Altan söz alarak tasarı lehine bir konuşma yapmıştır; 21 Haziran'da ise TİP Adana Milletvekili Ali Karcı bir soru önergesi ile Adana'da bir üniversite kurulup kurulmayacağını sormuş Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem kuruluşa ilişkin kanun taslağının hazırlık aşamasında olduğu yanıtını vermiştir.

1967 yılı, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planının görüşülmesi açısından da önemli bir yıldır. 26 Haziran - 3 Temmuz 1967 arasında görüşülen İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı üzerine TİP adına ilk konuşmayı Sadun Aren yapmıştır. Görüşmelerin devamında köylülerin sorunları, doğu illerindeki sorunlar, çalışma yaşamındaki sorunlar, doğal kaynakların planlı şekilde kullanımı, bankacılık ve finans kuruluşlarının ele alınışı gibi plandaki pek çok başlık üzerine görüş beyan eden TİP milletvekilleri ayrıca plana değişiklik önerileri getirmiştir. TİP'in meslek okulları, petrol ve doğal kaynakları arama ve çıkarma faaliyetleri, doğu illerine yapılacak altyapı yatırımları, toprak reformu, parasız eğitim ve çiftçilere sağlanacak destekler gibi pek çok başlıkta verdiği değişiklik önerileri reddedilmiştir. Plan görüşmeleri sırasında TİP'in geliştirdiği muhalefet ve verdiği öneriler hem bilim dünyasından hem de toplumdan beslendiğinin önemli bir göstergesidir. Bu görüşlerin kayıtlarına Millet Meclisi Tutanak Dergisinin ilgili sayılarından erişilebilir.

Ayrıca TİP Grubu ikinci öğretime başlayan fakültelerde öğretim üyelerine ek ücret verilmesi, Hacettepe Tıp Fakültesi Dış Hekimliği Yüksek Okuluna kadro verilmesi, İstanbul Üniversitesi Veterinerlik Fakültesine kadro verilmesi gibi yükseköğretimle ilgili idari konularda teklifleri yetersiz bulduğu şerhi ile birlikte lehte konuşmalar yaparak desteklemiştir.

Haziran 1968'de Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesinde başlayan boykot meclis gündemine de taşınmıştır. TİP grubu adına konuşmayı Behice Boran yapmış, Demirel'den sonra tekrar söz alarak TİP'in görüşlerini ve taleplerini kürsüden dile getirmiştir.

1969 seçimleri öncesinde TİP toprak reformu, genel af, emeklilik ve üniversite reformlarına ilişkin kanun tekliflerinin görüşülmesi için mücadele vermiştir.

12 Ekim 1969'da yapılan seçimlerde değişen seçim yasası nedeniyle 1965 seçimlerine yakın bir oy almasına karşın TİP'in parlamentodaki temsiliyeti zayıflamıştır. Mecliste iki milletvekili ve Cumhuriyet Senatosunda bir senatör ile temsil edilen TİP, Mecliste Gruba sahip olmanın getirdiği olanakları yitirmiş ve hükümet programı, bütçe görüşmeleri ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı üzerine görüşlerini Senatoda Fatma Hikmet İşmen sayesinde dile getirme fırsatı bulmuştur.

TİP'in Meclis faaliyetleri Meclis tutanaklarının yanı sıra partinin yayını olan TİP Haberleri, Nihat Sargın'ın ifade si ile yarı-resmi yayın organı Sosyal Adalet ve illerde TİP

çevrelerinin çıkardığı yayınlardan takip edilebilir.

SONUÇ

12 Mart 1971 muhtırasını takiben TİP, Nihat Erim Başbakanlığında kurulan hükümete ve sıkıyönetim ilanına muhalefet etti. “Erim Hükümetinin Programı Sanayicinin Programıdır” başlığıyla bir bildiri ve ardından sıkıyönetime karşı bir bildiri yayınlandı. Nisan ayından itibaren partililer tutuklanmaya başladı. Haziran ayında TİP hakkında kapatma davası açıldı. Behice Boran, Sadun Aren, Çetin Altan gibi 1965-69 döneminde milletvekilliği yapanlar ve Prof. Dr. Mümtaz Soysal, Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat gibi pek çok aydın ve bilim insanı tutuklandı. Temmuz ayında Anayasa Mahkemesi TİP’in kapatılmasına karar verdi. Bu davada tutuklananlar, 1974’te çıkan genel af ile özgürlüklerine kavuştular. 60’lı yıllarda TİP’te cisimleşen birikimin, Türkiye’de sosyalist hareket içerisinde türlü tarihsel an ve biçimde kendisini gösterdiği söylenebilir.

TİP, işçi sınıfının aydın hareketi ile buluşarak niteliksel bir sıçrama ve dönüşüm yaşaması bağlamında Türkiye siyasi tarihinin en özgün örneklerinden biridir. Bu buluşma TİP’in büyümesine, sosyalizmin toplumsal meşruiyet kazanmasına ve sosyalizm fikrinin mahalle kahvelerinden tarlalara, fabrikalardan üniversite amfilerine kadar yayılmasına vesile olmuştur. Elbette bu buluşma kusursuz bir birliktelik değildir. TİP tarihi, sosyalizm mücadelesi açısından bakıldığında pek çok eleştiriye açık unsur barındırır da Türkiye’de toplumsal muhalefet ve sosyalizm mücadelesi TİP ile çok şey kazanmıştır. TİP sayesinde, sosyalizm geniş kitlelerle buluşmuş, ülkenin dört bir yanına yayılmış, çeşitli toplumsal kesimlerin özlemlerinin siyasal ifadesi haline gelmiştir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular, TİP’in genel olarak aydın çevrelerle, özel olarak da bilim dünyasıyla kurduğu ilişkinin partinin siyasal başarısında önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır. TİP, tarımdan endüstriye eğitimden dış politikaya kadar bir dizi farklı alanda bilimsel verilerle desteklenen bir siyasal tarz geliştirmiş ve ülke ortalamasının çok ötesinde bir düzey tutturmuştur. Partinin özellikle kentli kesimler arasında güçlü bir karşılık bulmasında, TİP’in bilimsel temellere dayanan siyaset tarzının payı olduğunu söylemek mümkün gözükmektedir. Entelektüel alanda kayda değer bir hegemonya tesis edebilmesi sayesinde TİP, düzen siyasetinin hâkim ön kabullerine karşı etkili darbeler indirmiş ve alternatif bir siyaset anlayışını ete kemiğe büründürmüştür. Özellikle TİP’in Meclis Grubu son derece etkili bir muhalefet sergilemiş ve sınırlı gücüne karşın adeta bir gölge kabine gibi çalışarak düzen siyasetini sık sık köşeye sıkıştırmayı başarmıştır. Öte yandan, aydınlar ve bilim insanları arasında yarattığı güçlü etkinin yanı sıra, TİP o dönemde özellikle YÖN dergisi çevresinde cisimleşen “zinde güçler” edebiyatına ve “aydınlar sosyalizmi” anlayışına karşı da etkili bir mücadele yürütmüştür. TİP aydınların girdilerini önemserken, sosyalizm müca-

delesinin temelde emekçi sınıflara dayanması gerektiğini ısrarla vurgulayan bir pozisyonu savunmuştur.

Son olarak, TİP’li aydınların öncüsü olduğu strateji tartışmaları özellikle de Türkiye’nin toplumsal yapısı üzerine çalışmaları teşvik etmiş ve bu çalışmalar Türkiye’de sosyalist devrim tezinin olgunlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Bütünüyle değerlendirildiğinde, TİP deneyimi, sosyalist siyasetin bilimsel temellerinin ve ideolojik mücadelenin öneminin altını çizen bir nitelik taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Salman, T. (2004). Türkiye İşçi Partisi Parlamentoda I. Cilt 1963-1966. İstanbul: TÜSTAV - Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı Yayınları.
- CST Dergisi (1963). Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, D:1, C:14, T:2, B:105, 4 Eylül 1963
- CST Dergisi (1964a). Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, D:1, C:17, T:3, B:23, 3 Ocak 1964
- CST Dergisi (1964b). Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, D:1, C:17, T:3, B:24, 7 Ocak 1964
- CST Dergisi (1967a). Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, D:1, C:38, T:6, B:40, 28 Şubat 1967
- CST Dergisi (1967b). Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, D:1, C:42, T:6, B:80, 4 Temmuz 1967
- Çulhaoğlu M. (1988). “Solda Kimlik Aranırları” Gelenek S:15, Şubat 1988.
- MMT Dergisi (1965a). Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D:2, C:1, T:1, B:7, 7 Kasım 1965
- MMT Dergisi (1965b). Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D:2, C:1, T:1, B:11, 17 Kasım 1965
- MMT Dergisi (1965c). Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D:2, C:1, T:1, B:21, 9 Aralık 1965
- MMT Dergisi (1966a). Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D:2, C:2, T:1, B:47, 16 Şubat 1966
- MMT Dergisi (1966b). Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D:2, C:3 T:1, B:50, 19 Şubat 1966
- MMT Dergisi (1966c). Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D:2, C:4, T:1, B:52, 16 Şubat 1966
- MMT Dergisi (1967a). Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D:2, C:11, T:2, B:35, 23 Ocak 1967
- MMT Dergisi (1967b). Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D:2, C:15, T:2, B:81, 6 Nisan 1967
- MMT Dergisi (1967c). Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D:2, C:16, T:2, B:93, 27 Nisan 1967
- MMT Dergisi (1967d). Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D:2, C:18, T:2, B:119, 15 Haziran 1967
- Sosyal Adalet (1963a). S:1, 19 Mart 1963.
- Sosyal Adalet (1963a). S:2, 26 Mart 1963.
- Sargın, N. (2020). TİP’li Yıllar, 2. Baskı, İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları
- TİP Haberleri (1968). TİP Kanun Teklifleri. TİP Haberleri Sayı:8
- Ünsal, A. (2017). Umuttan Yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi (1961-1971). İstanbul: Tarih Vakfı
- Varuy, N. (2012). Türkiye İşçi Partisi: Olaylar- Belgeler- Yorumlar (1961-1971). İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları.